

ORO TARŠOS MAŽINIMO PRIORITETAIR TIKSLAI

1. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 2015 m. rugsėjo 25 d. priimtoje rezoliucijoje „Keiskime mūsų pasaulį. Darnaus vystymosi darbotvarkė iki 2030 metų“, (toliau – Darnaus vystymosi darbotvarkė) numatyti tam tikri tikslai, kurie apima oro taršos mažinimo aspektus. Darnaus vystymosi darbotvarkės trečias tikslas yra užtikrinti sveiką gyvenseną ir skatinti visų amžiaus grupių gerovę, vienas iš jo įgyvendinimo uždavinių numato „iki 2030 metų reikšmingai sumažinti mirčių ir ligų, kurias sukėlė pavojingi chemikalai, oro, vandens ir dirvožemio tarša ir užterštumas, skaičių“. Vienuoliktas tikslas numato, jog turi būti pasiekta, kad miestai ir gyvenvietės taptų saugūs, atsparūs ir darnūs. Oro kokybės aspektas šio tikslo atveju išreikštas siekiu „iki 2030 metų sumažinti vienam gyventojui tenkantį neigiamą miestų poveikį aplinkai, ypatingą dėmesį skiriant oro kokybei bei komunalinių ir kitų atliekų tvarkymui“. Dvyliktas tikslas numato poreikį užtikrinti darnius vartojimo ir gamybos modelius, iki 2020 metų užtikrinant aplinkai nekenksmingą chemikalų ir visų atliekų tvarkymą per jų gyvavimo ciklą, laikantis suderintų tarptautinių programų, ir labai sumažinti jų išmetimą į orą, vandenį ir dirvožemį, kad kuo labiau sumažėtų neigiamas jų poveikis žmogaus sveikatai ir aplinkai.

2. Aplinkos oro apsauga ir oro kokybės valdymas Lietuvoje yra reglamentuojamas keliais pagrindiniais teisės aktais, kuriuose numatyti esminiai politikos prioritetai ir aspektai. **Lietuvos Respublikos aplinkos oro apsaugos įstatymas** nustato asmenų teises į švarų orą, pareigas saugoti aplinkos orą nuo taršos ir mažinti oro taršos žalą aplinkai ir žmonių sveikatai. Pabrėžtina, kad Aplinkos oro apsaugos įstatymas reglamentuoja oro taršos, susijusios su žmonių veikla, politikos aspektus, t. y. oro taršą iš antropogeninių taršos šaltinių ir nereglamentuoja radioaktyvios taršos ar taršos, galinčios atsirasti dėl gamtos procesų, ar taršos iš kitų valstybių. Aplinkos oro apsaugos įstatymo 3 straipsnyje nustatyti prioritetai, kuriais vadovaujantis turi būti formuojama aplinkos oro apsaugos sistema (žr. 1 pav.). Nacionaliniame oro taršos mažinimo plane (toliau – Planas) oro taršos mažinimo (valdymo) priemonės numatytos atsižvelgiant į aplinkos oro apsaugos prioritetus.

PRIORITETAIR	PRIORITETŲ ĮGYVENDINIMO PRIEMONĖS
Energijos naudojimo veiksmingumo didinimas ir šilumos energijos gamybai naudojamų kuro deginimo įrenginių sukeliamos taršos mažinimas	<ul style="list-style-type: none"> Kietojo kuro vartojimo, kurą deginančių įrenginių eksploatavimo reikalavimų griežtinimas Centralizuoto šilumos tiekimo sistemų plėtojimas Teisinių ir finansinių priemonių panaudojimas užtikrinant naujų šilumos vartotojų aprūpinimą šilumos energija centralizuotai arba šilumos gamybai panaudojant netaršias gamybos technologijas (elektros, saulės ar geotermine energiją)
Transporto priemonių sukeliamos taršos mažinimas	<ul style="list-style-type: none"> Vidaus degimo varikliais varomų transporto priemonių naudojimo mažinimas Elektrinių transporto priemonių naudojimo didinimas
Geriausių prieinamų gamybos, darnaus susisiekimo paslaugų organizavimo būdų ir technologijų diegimas	<ul style="list-style-type: none"> Geriausių prieinamų gamybos būdų ir technologijų diegimo didinimas Geriausių darnaus susisiekimo paslaugų organizavimo būdų ir technologijų diegimo didinimas

1 paveikslas. Aplinkos oro apsaugos prioritetai ir jų įgyvendinimo priemonės
(duomenų šaltinis: Aplinkos oro apsaugos įstatymo 3 str.)

3. Aplinkos oro apsaugos įstatyme nustatyti prioritetai apima kelias esmines sritis: šilumos ūkį, transporto priemonių ir susisiekimo paslaugų sektorių, gamybos sektorių. Pirmosios srities pagrindinėms priemonėms priskirtini veiksmai, kuriais siekiama griežtinti kietojo kuro vartojimo sąlygas ir plėtoti centralizuotą šilumos tiekimą. Antrosios srities priemonėmis siekiama mažinti naftos produktais varomų transporto priemonių naudojimą, tuo pat metu didinant elektra varomų transporto priemonių naudojimą. Trečioji sritis numato geriausių (aplinkos oro apsaugos požiūriu) prieinamų gamybos ir susisiekimo paslaugų organizavimo būdų ir technologijų diegimo didinimą.

4. **Nacionalinės aplinkos apsaugos strategijos**, patvirtintos Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. balandžio 16 d. nutarimu Nr. XII-1626 „Dėl Nacionalinės aplinkos apsaugos strategijos patvirtinimo“ (toliau – NAAS), III skyriuje aplinkos orui priskirta viena iš keturių prioritetinių aplinkos apsaugos sričių – aplinkos kokybės gerinimo. NAAS IV skyriaus 9.2 papunktyje numatytas ilgalaikis tikslas – 2050 m. Lietuvos tarša neturi viršyti limitų, oro kokybė privalo atitikti nustatytus oro kokybės reikalavimus, t. y. neviršyti nustatytų ribinių verčių, ir nekelti rizikos žmonių sveikatai ir aplinkai.

5. NAAS 49 punkte iškeltas tikslas oro kokybės apsaugos srityje – „užtikrinti, kad Lietuvoje į aplinkos orą išmetamų teršalų kiekis neviršytų tarptautiniuose ir Europos Sąjungos (toliau – ES) teisės aktuose nustatyto kiekio, oro teršalų koncentracija aplinkos ore neviršytų žmogaus sveikatai ir aplinkai nepavojingų aplinkos oro užterštumo lygių“. Siekiant šio tikslo ir vadovaujantis 1979 m. Tolimųjų tarpvalstybinių oro teršalų pernašų konvencijos 2012 metais atnaujintame 1999 m. Protokole dėl rūgštėjimo, eutrofikacijos ir pažemio ozono mažinimo (toliau – Geteborgo protokolas) Lietuvai nustatytais oro taršos mažinimo tikslais 2020 metams ir 2016 m. gruodžio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje (ES) 2016/2284 dėl tam tikrų valstybėse narėse į atmosferą išmetamų teršalų kiekio mažinimo, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2003/35/EB ir panaikinama Direktyva 2001/81/EB (OL 2016 L 344, p. 1) (toliau – Direktyva (ES) 2016/2284), Lietuvai nurodytais taršos sumažinimo tikslais 2030 metams, NAAS nustatytose esminėse politikos įgyvendinimo kryptyse nustatyti tam tikrų išmetamų į aplinkos orą teršalų kiekio mažinimo tikslai 2020 m. ir 2030 m. (žr. 1 lent.) ir nurodytos pagrindinės sritys, kuriose turi būti imamasi veiksmų nurodytiems tikslams pasiekti.

6. Pažymėtina, kad Direktyvoje (ES) 2016/2284 2020 m. tikslai atitinka Geteborgo protokole nustatytus oro taršos mažinimo tikslus.

1 lentelė. Lietuvai nustatyti išmetamų į aplinkos orą teršalų kiekio sumažinimo, palyginus su 2005 m., tikslai (proc.), juos atitinkančios didžiausio leistino išmetamo kiekio vertės 2020–2029 metais ir nuo 2030 m., faktiškai 2005 ir 2015 m. išmestas teršalų kiekis

Pavadinimas	Matavimo vienetai	Nemetaniniai				
		Sieros dioksidas (toliau – SO ₂)	Azoto oksidai (toliau – NO _x)	lakieji organiniai junginiai (toliau – NMLOJ)	Amoniakas (toliau – NH ₃)	Smulkiosios kietosios dalelės (toliau – KD _{2,5})
Išmestas kiekis 2005 m.	Tūkst. t	30,9	60,3	75	32,4	20,2
Išmestas kiekis 2015 m.	Tūkst. t	18,2	55	59,4	28,9	17,9
Iki 2020 m. sumažintinas išmetamo teršalo kiekis, palyginti su 2005 m	Proc.	55	48	32	10	20
	Tūkst. t	17	28,9	24	3,2	4
Iki 2030 m. sumažintinas teršalo kiekis, palyginti su 2005 m	Proc.	60	51	47	10	36
	Tūkst. t	18,5	30,8	35,3	3,2	7,3
Didžiausias leistinas išmetamo teršalo kiekis bet kuriais metais nuo 2020 m. iki 2029 m.	Tūkst. t	13,9	31,4	51	29,2	16,2
Didžiausias leistinas išmetamo teršalo kiekis nuo 2030 m.	Tūkst. t	12,4	29,5	39,7	29,2	12,9

(Šaltinis: Šaltinis: NAAS 50–54 punktai ir Aplinkos apsaugos agentūros duomenys)

7. Lietuvai nustatyti oro taršos mažinimo tikslai beveik visų teršalų (išskyrus NH_3) atveju yra labai ambicingi – siekiama sumažinti išmetamų į aplinkos orą teršalų kiekį daugiau nei per pusę. Nuo 2005 iki 2015 m. išmetamų į aplinkos orą teršalų kiekis Lietuvoje reikšmingai sumažėjo, tačiau vertės, iki kurių turi būti iki 2020 m. ir iki 2030 m. sumažintas išmetamas kiekvieno teršalo kiekis, yra daug mažesnės, todėl yra poreikis nustatyti ir taikyti papildomas aplinkos oro taršos mažinimo priemones.

8. Įgyvendinant 2008 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2008/50/EB dėl aplinkos oro kokybės ir švaresnio oro Europoje (OL 2008 L 152, p. 1) (toliau – Direktyva (ES) 2008/50/EB) 4 straipsnį, vadovaujantis Aplinkos oro apsaugos įstatymo 5, 7 ir 8 straipsniais ir siekiant taikyti oro kokybei vertinti ir valdyti ES nustatytus kriterijus ir metodus, remiantis pagal Lietuvos Respublikos aplinkos monitoringo įstatymo 7 straipsnį vykdomo valstybinio aplinkos monitoringo duomenimis, Lietuvos teritorija suskirstyta į aglomeracijas ir zoną (žr. 2 lent.), kuriose vertinamas oro užterštumo lygis. Kiekvienoje aglomeracijoje ir zonoje įrengtos oro kokybės tyrimų stotys, kurių iš viso Lietuvoje yra 18.

2 lentelė. Lietuvos zonų ir aglomeracijų sąrašas

Pavadinimas	Gyventojų skaičius	Gyventojų skaičius 1 km^2	Ribos	Stočių skaičius
Vilniaus miesto aglomeracija	554 409	1 382,6	Sutampa su Vilniaus miesto ribomis	4
Kauno miesto aglomeracija	358 111	2 281,0	Sutampa su Kauno miesto ribomis	3
Zona	2 472 359	38,2	Lietuvos Respublikos teritorija be Vilniaus ir Kauno miestų	11

(Šaltinis: Lietuvos Respublikos aplinkos ministro ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000 m. spalio 20 d. įsakymas Nr. 470/581 „Dėl zonų ir aglomeracijų sąrašų patvirtinimo“)

9. Siekiant saugoti visuomenės sveikatą, Direktyvoje (ES) 2008/50/EB nustatytos aplinkos oro užterštumo normos, nustatytos žmonių sveikatos, ekosistemų ir augmenijos apsaugai. 3 lentelėje pateiktos ES taikomos aplinkos oro užterštumo normos (ribinės vertės) ir Pasaulio Sveikatos Organizacijos (toliau – PSO) rekomenduojamos ribinės vertės.

3 lentelė. ES nustatytos aplinkos oro užterštumo normos ir PSO rekomenduojami dydžiai

Teršalo pavadinimas	Vertinimo laikotarpis	Ribinė aplinkos oro užterštumo vertė, $\mu\text{g}/\text{m}^3$	
		ES kriterijai	PSO gairės
SO_2	10 minučių vidurkis	-	500
	1 val. vidurkis	350 (negali būti viršyta daugiau kaip 24 kartus per kalendorinius metus)	-
	24 val. vidurkis	125 (negali būti viršyta daugiau kaip 3 kartus per kalendorinius metus)	20
NO_x	1 val. vidurkis	200 (negali būti viršyta daugiau kaip 18 kartų per kalendorinius metus)	200
	1 metų vidurkis	40	40
$\text{KD}_{2,5}$	24 val. vidurkis	-	25
	1 metų vidurkis	25	10
Kietosios dalelės (KD_{10})	24 val. vidurkis	50 (negali būti viršyta daugiau kaip 35 kartus per kalendorinius metus)	50
	1 metų vidurkis	40	20
Ozonas (O_3)	8 val. vidurkis	120 (neturi būti viršijama daugiau nei 25 kartus per kalendorinius metus, imant trejų metų vidurkį)	100

(Šaltinis: Lietuvos Respublikos aplinkos ministro ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2001 m. gruodžio 11 d. įsakymas Nr. 591/640 „Dėl Aplinkos oro užterštumo sieros dioksidu, azoto dioksidu, azoto oksidais, benzeno, anglies monoksidu, švinu, kietosiomis dalelėmis ir ozonu normų patvirtinimo“ ir PSO Oro kokybės gairės dėl

kietųjų dalelių, ozono, azoto dioksido ir sieros dioksido)

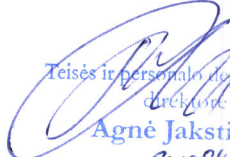
10. Lietuvos oro kokybės vertinimo reikalavimai, atitinkantys nustatytus Direktyvoje (ES) 2008/50/EB, nustatyti Aplinkos oro kokybės vertinimo tvarkos apraše, patvirtintame Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2001 m. gruodžio 12 d. įsakymu Nr. 596 „Dėl Aplinkos oro kokybės vertinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

11. Aplinkos oro teršalų mažinimo galimybės daugiausia priklauso nuo tam tikrų ūkio sektorių veiklos, todėl tų sektorių veiklos reguliavimas, ribojimas, skatinimas ar kitoks valdymas gali turėti reikšmingos įtakos nustatytiems tikslams pasiekti (žr. 2 pav.).

TERŠALAI		DIDŽIAUSIĄ TERŠALŲ IŠMETIMO Į ORĄ MAŽINIMO POTENCIALĄ TURINTYS SEKTORIAI
SO ₂	◁	Energetikos sektorius (ypač šilumos sektorius, įskaitant namų ūkius), naftos perdirbimo pramonė
NO _x	◁	Transporto ir energetikos sektoriai
NMLOJ	◁	Pramonė (ypač šakos, naudojančios tirpiklių turinčias medžiagas)
NH ₃	◁	Žemės ūkis (ypač gyvulininkystė)
KD _{2.5}	◁	Energetikos sektorius (ypač šilumos sektorius, įskaitant namų ūkius)

2 paveikslas. Didžiausią teršalų išmetimo į aplinkos orą mažinimo potencialą turintys sektoriai
(Šaltinis: NAAS 50–54 punktai)

Aplinkos ministras
Kęstutis Mažeika

Teisės ir personalo departamento
direktoriė
Agnė Jakstienė
20140416

Vyriausioji specialistė
Danguolė Tunkevičienė